МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

УДК: 378.147:[364:355.1-057.36](043.5)

ТОВСТУХА Олеся Миколаївна

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ ТА ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ

13.00.05 – соціальна педагогіка

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Лубни – 2026

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Лубни), Міністерство освіти і науки України.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **ПЕТРИШИН Людмила Йосипівна**, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль), професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи;

доктор педагогічних наук, професор **СТЕПАНЕНКО Вікторія Іванівна,** Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк), професор кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи;

доктор педагогічних наук, професор **ЧЕРНЕЦЬКА Юлія Іванівна,** Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків), професор кафедри соціальної роботи.

Захист відбудеться 1 грудня 2026 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: вул. Віктора Новікова, 2, конференц-зала, 2-й поверх, м. Лубни, Полтавська обл., 37500.

Із дисертацією і рефератом можна ознайомитися на сайті за покликанням: http://luguniv.edu.ua/?page_id=8187 та в бібліотеці Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: вул. Віктора Новікова, 2, м. Лубни, Полтавська обл.

Реферат розіслано 31 жовтня 2026 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Наталія МОРДОВЦЕВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Тривала російська збройна агресія проти України, що розпочалася в 2014 році й набула повномасштабного характеру в 2022 році, спричинила глибокі й довготривалі трансформації українського суспільства. Зростання чисельності й урізноманітнення потреб ветеранської спільноти формують нову соціальну реальність, яка потребує перегляду усталених моделей соціальної підтримки та пошуку довгострокових механізмів реінтеграції ветеранів війни до цивільного життя.

У сучасному суспільстві та професійних спільнотах ветеранів війни часто розглядають виключно як вразливу категорію клієнтів соціальної роботи. Такий підхід є обмеженим, оскільки не повною мірою враховує їхню суб'єктність, лідерський потенціал, набутий життєвий і професійний досвід, особистісні й соціальні ресурси, здатність самостійно визначати життєві пріоритети, ухвалювати рішення. Окремим виміром означеної проблеми є соціальна підтримка членів сімей ветеранів війни. Тривале перебування в умовах невизначеності, зміна сімейних ролей, перерозподіл відповідальності, посилення побутового, економічного й доглядового навантаження можуть істотно впливати на функціонування інституту сім'ї.

Аналіз сучасної практики професійної підготовки фахівців соціальної сфери в закладах вищої освіти засвідчує її переважну орієнтацію на формування універсальних компетентностей фахівця широкого профілю. Не заперечуючи значущості такої підготовки, констатуємо, що її зміст не завжди достатньою мірою відображає специфіку ветерансько- та родиноцентричної соціальної роботи, її міждисциплінарний, правозахисний, етичний і практико орієнтований характер.

Викладене вище вказує на суперечність між зростаючими суспільними вимогами щодо професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей та сучасною практикою їх підготовки в закладах вищої освіти, якій бракує належної цілеспрямованості, системності та практичної зорієнтованості.

Правову основу професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей становлять нормативно-правові акти у сфері освіти та соціальної політики, зокрема закони України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про соціальні послуги» (2019), постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» (2011), Стандарт вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2019), професійні стандарти «Фахівець із соціальної роботи» (2020), «Фахівець із соціальної допомоги вдома» (2020), «Директор закладу (установи) надання соціальних послуг» (2021), «Завідувач відділення (соціальні послуги)» (2021), «Соціальний менеджер» (2021), «Директор

регіонального центру соціальних служб (навчально-методична робота)» (2022), «Методист навчально-методичної роботи з надання соціальних послуг» (2022), «Фахівець із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб» (у редакції 2025 року) та ін., які забезпечують комплексний підхід до підготовки фахівців у сфері соціальної роботи, встановлюючи чіткі вимоги до їхньої професійної компетенції, організації навчання та умов надання соціальних послуг.

Аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес українських і зарубіжних науковців до питання професійної підготовки фахівців загалом і соціальних працівників зокрема.

На необхідності оновлення змісту освіти з урахуванням сучасних потреб суспільства акцентують учені в галузі філософії освіти (І. Алексейчук, О. Баєва, М. Качуровський, Б. Коротяєв, В. Кремень, В. Курило, С. Майстренко, В. Огнев'юк, Н. Хамітов, С. Черепанова та ін.) та професійної освіти (С. Бадер, Л. Бутенко, Я. Гриньов, В. Ликова, Н. Москалюк, О. Овчарук, О. Пасічник, М. Починкова, Т. Туркот, Л. Хоружа, С. Шехавцова та ін.).

Сутність і значення професійної діяльності фахівців соціальної сфери, їхні функції та особистісно-професійні якості вивчають С. Архипова, О. Безпалько, І. Звєрєва, Р. Зозуляк-Случик, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук, А. Рижанова, Л. Романовська, Г. Слозанська, В. Степаненко, З. Фалинська, Н. Чудик-Білоусова, А. Ярошенко та ін.

Питання професійної підготовки фахівців соціальної сфери відбиті в наукових розвідках українських учених – Р. Вайноли, О. Гомонюк, Л. Данильчук, О. Караман, Л. Коваль, І. Козубовської, О. Кравченко, Л. Міщик, Г. Попович, Л. Петришин, В. Полтавця, І. Савельчук, Т. Семигіної, Я. Співака, І. Трубавіної, О. Файчук, С. Хлєбік, Я. Юрків та ін., і зарубіжних – Р. Ґуд (R. Goode), М. Кауелл (M. Cowell), С. Коллінз (S. Collins), К. Купер-Лютер (C. Cooper-Lewter), Д. Макміллан (D. McMillan) та ін.

Моделі соціальної роботи з різними категоріями клієнтів досліджували С. Богданов, А. Бойко, І. Братусь, Л. Вольнова, Л. Данильчук, Ю. Калашников, О. Караман, Н. Коношенко, С. Коношенко, М. Лукашевич, І. Мигович, С. Омельченко, Н. Островська, А. Рижанова, С. Савченко, В. Степаненко, Л. Тюптя, І. Трубавіна, С. Чернета, Ю. Чернецька, Я. Юрків та ін.

Технології соціальної, педагогічної, соціально-педагогічної і психологічної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей лише нещодавно стали об'єктом дослідження науковців О. Бойко, Ю. Бриндікова, Л. Гребінь, Н. Гусак, О. Караман, А. Камінської, О. Кокуна, В. Курила, Н. Левченко, О. Логвінової, О. Міхєєвої, О. Морщакової, Н. Олексюк, В. Пашинського, О. Рассказової, Є. Рожкова, В. Савицького, В. Санжаровця, С. Ситняківської, І. Трубавіної, В. Турбан, Ю. Чернецької, Я. Юрків та ін.

У межах нашого дослідницького задуму звертаємо увагу на

дисертаційні роботи, які розкривають особливості професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з різними категоріями клієнтів. Близькими за змістом до нашої теми є наукові праці Я. Юрків, яка дослідила теоретичні та практичні засади професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників до роботи з вразливими категоріями населення; С. Чернети, яка ґрунтовно описала систему підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи до надання соціальних послуг; Р. Козубовського, який збагатив галузь соціальної роботи, дослідивши технологію підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді в процесі волонтерської практики; М. Волошенко, що дослідила систему професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки; Ю. Колодійчук, яка детально описала особливості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я; О. Бацман, що підготувала рукопис з підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи зі студентами з функційними обмеженнями здоров'я в закладах вищої освіти; О. Водяна, яка розкрила основні засади професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до соціального супроводу сімей, у яких перебувають діти під опікою; Г. Слозанської, що досконало дослідила теоретичні і практичні засади професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в територіальних громадах та ін.

У контексті досліджуваної проблеми вагоме значення мають дисертації, у яких розкрито окремі аспекти соціальної підтримки військовослужбовців, ветеранів війни та членів їхніх сімей, зокрема Ю. Бриндікова (теоретичні й практичні засади реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій у системі соціальних служб), Є. Гордієнка (механізми реалізації державної політики соціального захисту учасників бойових дій), А. Дулі (особливості соціальної підтримки сімей учасників антитерористичної операції недержавними організаціями), А. Сидоренка (особливості соціального захисту сімей військовослужбовців).

Незважаючи на достатній арсенал досліджень, присвячених провідним аспектам професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з різними категоріями клієнтів, недостатньо розробленою залишається проблема професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Актуальність проблеми підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей підсилюється й необхідністю розв'язання *суперечностей* між:

1) зростаючою суспільною потребою у фахівцях соціальної сфери, готових до комплексної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, та

фрагментарністю сучасної системи професійної підготовки зазначених фахівців щодо формування такої готовності;

2) наявністю значного міжнародного й вітчизняного досвіду соціальної підтримки ветеранів війни та членів їх сімей та нерозробленістю теоретичних і методичних засад професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей;

3) необхідністю цілеспрямованої підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей та відсутністю системної організації цього процесу.

Отже, актуальність, виявлені суперечності, необхідність науково-теоретичного і методичного обґрунтування проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей і зумовили вибір теми дослідження: ***«Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах проблематики науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» як складової частини комплексної наукової теми «Теорія та практика професійної підготовки спеціалістів з соціальної педагогіки та соціальної роботи» (державний реєстраційний номер 0110U000752).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 6 від 20 грудня 2024 р.)

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Мета дослідження – науково обґрунтувати теоретичні та методичні засади системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, експериментально перевірити її ефективність.

Реалізація мети дослідження передбачає виконання таких **завдань:**

1. Проаналізувати стан наукової розробленості проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

2. Узагальнити український і міжнародний досвід професійної підготовки фахівців соціальної сфери в контексті роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

3. Розробити теоретико-методологічні засади професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

4. Розкрити сутність і структуру професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, обґрунтувати критерії, показники та рівні її сформованості.

5. Теоретично обґрунтувати та розробити систему професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

6. Дослідити сучасний стан професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

7. Упровадити й експериментально перевірити ефективність системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Концепція дослідження. Концепція дослідження проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей базується на трьох узаємопов'язаних концептах: методологічному, науково-теоретичному й технологічному.

Методологічний концепт ґрунтується на знанні про сучасну багаторівневу методологію дослідження явищ, процесів, об'єктів навколишнього світу, зокрема системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей (філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний), комплексі *наукових підходів* відповідно до рівнів методологічного конструкту (гуманістичний, антропологічний, аксіологічний, системний, діяльнісний, міждисциплінарний, професійний і професіографічний, особистісно орієнтований, родиноцентричний, ресурсний, середовищний, технологічний) та *принципів* – загальнонаукових (гуманізму, поваги до людської гідності, об'єктивності, наукової обґрунтованості, системності й цілісності, міждисциплінарної інтеграції, єдності теорії, експерименту і практики) і *специфічних* (ціннісно-етичної спрямованості, цілісного антропологічного бачення та врахування індивідуальної унікальності, індивідуалізації, ресурсної орієнтації, середовищної відкритості й партнерства, цілезорієнтованості, діагностичності та коригованості освітнього процесу).

Науково-теоретичний концепт визначає засади системи підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей, представлені категоріально-понятійним апаратом у сукупності базових понять дослідження:

фахівці соціальної сфери – це випускники освітніх програм за спеціальністю І10 «Соціальна робота та консультування» (231 «Соціальна робота»), підготовлені до розв'язання професійних завдань у сфері соціальної роботи;

ветерани війни – це особи, що мають визначений законодавством України правовий статус, набутий у зв'язку з участю в захисті державного суверенітету й територіальної цілісності України або виконанням бойових завдань; володіють військовим, професійним та життєвим досвідом, індивідуальними потребами, потенціалом, особистісними й соціальними ресурсами, які необхідно враховувати в процесі їх соціальної підтримки та реінтеграції до цивільного життя;

члени сімей ветеранів війни – це дружини або чоловіки, діти, батьки та інші особи, пов'язані з ветеранами війни шлюбом, спорідненням, усиновленням чи фактичними сімейними відносинами, які утворюють разом з ними сімейну систему, мають власні потреби, потенціал, особистісні й соціальні ресурси та розглядаються як самостійні суб'єкти соціальної роботи;

професійна підготовка фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей – це цілеспрямований, системно організований процес набуття здобувачами вищої освіти загальних і професійних компетентностей та практичного досвіду, формування професійно значущих цінностей, мотивів, установок й індивідуально-особистісних якостей, інтегральним результатом якого є готовність до ефективного здійснення професійної діяльності з ветеранами війни та членами їх сімей;

професійна готовність фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей – це сформоване у процесі професійної підготовки динамічне інтегративне особистісно-професійне утворення, що охоплює ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, індивідуально-особистісний та оцінно-рефлексивний складники й забезпечує здатність здійснювати професійну діяльність, спрямовану на соціальну підтримку ветеранів війни та членів їх сімей відповідно до їхніх потреб, ресурсів і життєвих обставин;

система професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей – це цілісна багаторівнева педагогічна конструкція, що поєднує ціле-результативний, середовищний, суб'єкт-суб'єктний, змістовий і технологічний компоненти, взаємодія яких забезпечує формування професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Технологічний концепт концепції визначає *методичні засади* системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей та включає сукупність освітніх технологій, організаційних форм, методів, етапів (ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, акме-діяльнісний), навчально-методичного забезпечення її реалізації в процесі теоретичного навчання, практичної підготовки, науково-дослідницької, міжнародної та соціально-гуманітарної роботи здобувачів

вищої освіти; методичні та інформаційні матеріали для практичного використання фахівцями соціальної сфери в роботі з ветеранами війни та членами їх сімей у процесі професійної діяльності.

Основні концептуальні положення стали підґрунтям для формування **гіпотези**, яка передбачає, що процес професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей набуде ефективності за умови впровадження в освітній процес закладів вищої освіти теоретичних та методичних засад відповідної системи, основними компонентами якої є:

ціле-результативний – визначає мету, завдання й очікуваний результат підготовки – професійна готовність фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей;

середовищний – охоплює сукупність умов і ресурсів внутрішнього освітньо-професійного середовища закладу вищої освіти та зовнішнього партнерського освітньо-професійного середовища, взаємодія яких забезпечує формування професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей;

суб'єкт-суб'єктний – характеризує партнерську взаємодію здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників ЗВО та інших внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів у процесі професійної підготовки;

змістовий – визначає зміст професійної підготовки, структурований відповідно до п'яти компонентів професійної готовності: ціннісно-мотиваційного, що відображає професійно значущі цінності, мотиви й установки щодо роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; когнітивного, який охоплює систему спеціальних та інтегрованих професійних знань; операційно-діяльнісного, представленого професійними вміннями, навичками й досвідом їх практичного застосування; індивідуально-особистісного, що характеризує професійно значущі особистісні, психологічні та психофізіологічні якості; оцінно-рефлексивного, який забезпечує здатність аналізувати й оцінювати власні професійні дії, конструктивно сприймати зворотний зв'язок і визначати напрями професійного саморозвитку;

технологічний – включає освітні технології, методи, організаційні форми, засоби, алгоритми та процедури реалізації системи, які забезпечують поетапне залучення здобувачів вищої освіти до опанування змісту соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, а також керованість і відтворюваність професійної підготовки в інших закладах вищої освіти.

Методологічну основу дослідження становлять філософські, соціологічні, психологічні та соціально-педагогічні концепції, у яких людину розглядають як найвищу цінність суспільства, положення теорії пізнання про взаємозв'язок теорії й практики та активність суб'єкта в різних видах діяльності, учення про сутність, структуру й рівні методології пізнання, а

також провідні ідеї соціальної роботи та соціальної педагогіки щодо підготовки фахівців соціальної сфери. Професійну підготовку цих фахівців до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей розглянуто на засадах гуманістичного, антропологічного, аксіологічного, системного, діяльнісного, міждисциплінарного, професійного, професіографічного, особистісно орієнтованого, родиноцентричного, ресурсного, середовищного й технологічного підходів.

Теоретичну основу дослідження становлять: положення філософії освіти (І. Алексейчук, Г. Аляєв, О. Баєва, А. Бойко, М. Качуровський, Б. Коротяєв, В. Кремень, В. Курило, С. Майстренко, В. Огнев'юк, М. Опачко, П. Саух, Н. Хамітов, С. Черепанова, С. Чжан); базові положення методології сучасної науки (С. Бадер, Л. Бутенко, В. Білик, О. Гнатюк, Я. Гриньов, Г. Дериш, В. Кремень, В. Кучер, В. Ликова, Н. Москалюк, О. Овчарук, О. Пасічник, К. Пентій, С. Сисоєва, Т. Туркот); концептуальні засади розвитку сучасної педагогічної освіти (О. Антонова, М. Барчій, Ю. Безрученков, О. Будник, Н. Кропочева, Н. Ничкало, І. Пальшкова, С. Сисоєва, Г. Сотська, Н. Терентьєва, Г. Товканець, С. Шехавцова); положення гуманістичного (І. Бех, Г. Дегтярьова, С. Комашко та ін.), антропологічного (Р. Басенко, В. Ягупов та ін.), аксіологічного (С. Білозерська, Л. Бірюк, С. Пішун, Р. Винничук, С. Вітвицька, Н. Ткачова та ін.), системного (В. Волкова, П. Грицюк, О. Караман, Т. Кочубей, О. Кустовська, С. Омельченко, Л. Петришин, Л. Романовська, Є. Хриков, О. Хромова та ін.), діяльнісного (С. Максименко, Т. Мартинюк та ін.), міждисциплінарного (О. Приятельчук, О. Ступницький та ін.), професійного та професіографічного (О. Баніт, Л. Бірюк, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, С. Пішун, І. Чорна, М. Чорний та ін.), особистісно орієнтованого (І. Бех, О. Дубасенюк, А. Цина, М. Чобітько, С. Яценко та ін.), родиноцентричного (К. Левченко, І. Трубавіна, І. Цушко та ін.), ресурсного (О. Дубасенюк, О. Котух, В. Лозова, С. Лукомська, С. Микитюк та ін.), середовищного (А. Хуторський, О. Ярошинська, В. Ясвін та ін.) та технологічного (Л. Бутенко, В. Гладуш, Г. Лисенко, О. Дубасенюк, І. Княжева, Ю. Дзюбенко, Л. Олійник та ін.) підходів; фундаментальні положення теорії готовності особистості до професійної діяльності (М. Дьяченко, К. Дурай-Новакова, Н. Кавуненко, Н. Кузьміна, А. Ліненко, О. Тополенко, Н. Торба та ін.); теоретичні та практичні аспекти використання педагогічних технологій у вищій освіті (Н. Волкова, В. Єгорова, О. Караман, О. Мединська, В. Михайліченко, А. Нісімчук, О. Падалка, І. Прокопенко, Г. Романова, С. Сисоєва, Л. Хоружа); загальні підходи до визначення сутності та змісту професійної діяльності фахівців соціальної сфери (С. Архипова, О. Безпалько, Л. Данильчук, І. Звєрєва, Р. Зозуляк-Случик, А. Капська, О. Карпенко, Л. Міщик, Ю. Овод, В. Поліщук, Л. Романовська, В. Сластьонін, Г. Слозанська, З. Фалинська, Н. Чудик-Білоусова, А. Ярошенко);

концептуальні положення соціальної роботи та соціальної педагогіки, які стали основою проєктування системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з різними категоріями клієнтів (О. Абакумова, О. Безпалько, М. Букач, Р. Вайнола, О. Вільманн, О. Гомонюк, Т. Гордєєва, Л. Кальченко, А. Капська, О. Караман, Л. Коваль, І. Козубовська, Т. Коляда, О. Кравченко, Н. Краснова, І. Ларіонова, І. Мельничук, Л. Міщик, Н. Островська, О. Плахотнік, О. Повідайчик, Г. Попович, Л. Петришин, В. Полтавець, І. Савельчук, Т. Семигіна, Я. Співак, І. Трубавіна, О. Файчук, С. Хлєбік, Я. Юрків); практичні та технологічні засади соціальної, педагогічної, соціально-педагогічної та психологічної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей (О. Бойко, Ю. Бриндікова, С. Ветлинський, Л. Гребінь, Н. Гусак, В. Дембіцький, В. Єфімова, О. Караман, А. Камінська, О. Кокун, В. Курило, Н. Левченко, О. Логвінова, О. Міхєєва, О. Морщакова, Н. Олексюк, О. Рассказова, В. Савицький, В. Санжаровець, С. Ситняківська, І. Трубавіна, В. Турбан, Я. Юрків та ін.).

Для досягнення мети дослідження та вирішення окреслених завдань використано комплекс **методів**: *теоретичних* – аналіз наукової літератури (філософської, соціологічної, правової, педагогічної, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної, соціально-психологічної, із соціальної роботи) – для з'ясування ключових понять дослідження; аналіз, синтез, узагальнення – для виявлення основних тенденцій і закономірностей професійної підготовки фахівців соціальної сфери, визначення перспектив удосконалення освітнього процесу в закладі вищої освіти; систематизація – для впорядкування отриманої інформації, класифікації основних підходів до професійної підготовки фахівців соціальної сфери, технологій роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; моделювання, прогнозування, проєктування – для обґрунтування і розроблення системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами та членами їх сімей; *емпіричних*: анкетування, тестування, бесіда, інтерв'ю – для виявлення рівнів професійної готовності майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для перевірки ефективності системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; *статистичних* – методи описової статистики для кількісного опрацювання й узагальнення емпіричних даних; критерій χ^2 Пірсона – для порівняння частоти вибуття учасників експерименту; точний критерій Фішера – Фрімена – Галтона – для визначення статистичної значущості відмінностей між ЕГ і КГ за рівнями сформованості професійної готовності на контрольному етапі; коефіцієнт V Крамера – для оцінювання сили зв'язку між належністю до групи та рівнем професійної готовності; табличне та графічне подання – для систематизації й унаочнення результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальну роботу проведено в 2021 – 2025 рр. на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ – м. Лубни), ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (м. Харків), Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (м. Київ), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава). На різних етапах у дослідженні брали участь 42 експерти (науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, фахівці-практики соціальної роботи, стейкхолдери) і 240 здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, з яких 115 здобувачів становили експериментальну групу та 125 здобувачів – контрольну групу.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні й науковому обґрунтуванні теоретичних та методичних засад системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей в умовах сучасних суспільних викликів:

– *уперше* науково обґрунтовано теоретичні та методичні засади системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, що включають сукупність методологічних підходів (гуманістичного, антропологічного, аксіологічного, системного, діяльнісного, міждисциплінарного, професійного, професіографічного, особистісно орієнтованого, родиноцентричного, ресурсного, середовищного, технологічного), принципів (загальнонаукових та специфічних – ціннісно-етичної спрямованості, цілісного антропологічного бачення та врахування індивідуальної унікальності, індивідуалізації, ресурсної орієнтації, середовищної відкритості й партнерства, цілезорієнтованості, діагностичності та коригованості освітнього процесу), ключових понять (фахівці соціальної сфери, ветерани війни, члени сімей ветеранів війни, професійна підготовка фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, система професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей та ін.), освітніх технологій, форм, методів, етапів (ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, акме-діяльнісний), навчально-методичного забезпечення реалізації системи;

– *розроблено й експериментально перевірено* систему професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, основними компонентами якої є: ціле-результативний (мета, завдання й очікуваний результат підготовки – професійна готовність фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей), середовищний (сукупність умов і ресурсів внутрішнього освітньо-професійного середовища закладу вищої освіти та зовнішнього партнерського

освітньо-професійного середовища, узаємодія яких забезпечує формування професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей); суб'єкт-суб'єктний (партнерська взаємодія здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників ЗВО та інших внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів у процесі професійної підготовки), змістовий (визначає зміст професійної підготовки, структурований відповідно до п'яти компонентів професійної готовності: ціннісно-мотиваційного, що відображає професійно значущі цінності, мотиви й установки щодо роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; когнітивного, який охоплює систему спеціальних та інтегрованих професійних знань; операційно-діяльнісного, представленого професійними вміннями, навичками й досвідом їх практичного застосування; індивідуально-особистісного, що характеризує професійно значущі особистісні, психологічні та психофізіологічні якості; оцінно-рефлексивного, який забезпечує здатність аналізувати й оцінювати власні професійні дії, конструктивно сприймати зворотний зв'язок і визначати напрями професійного саморозвитку), технологічний (освітні технології, методи, організаційні форми, засоби, алгоритми та процедури реалізації системи, які забезпечують поетапне залучення здобувачів вищої освіти до опанування змісту соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, а також керованість і відтворюваність професійної підготовки в інших закладах вищої освіти);

– *визначено* основні компоненти професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, індивідуально-особистісний, оцінно-рефлексивний;

– *уточнено дефініції*: підготовка, професійна підготовка, фахівці соціальної сфери, ветерани війни, члени сімей ветеранів війни, професійна підготовка фахівців соціальної сфери, готовність до професійної діяльності фахівців соціальної сфери;

– *удосконалено*: зміст, форми, методи та етапи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей;

– *деталізовано* критерії, показники, рівні, діагностичний інструментарій для визначення рівнів професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей;

– *набули подальшого розвитку*: підходи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей через використання навчального, науково-дослідницького, міжнародного й соціально-гуманітарного складників освітнього процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й реалізації системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до

роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; модифікації змісту обов'язкових освітніх компонентів («Теорія соціальної роботи», «Соціальна робота з дезадаптованими людьми», «Загальна, вікова та соціальна психологія», «Основи соціальної та соціально-педагогічної діагностики», «Основи профілактично-реабілітаційної роботи», «Діагностика і технології консультування у соціальній роботі», «Професійна етика та естетика») та вибіркових освітніх компонентів («Робота з ветеранами війни та членами їх сімей: соціальні, педагогічні та психологічні аспекти», «Військова психологія», «Соціальна робота у сфері зайнятості», «Соціально-педагогічна робота з різними типами сімей», «Соціальна робота з сім'ями у складних життєвих обставинах»); доповненні змісту програм різних видів навчальних і виробничих практик, зокрема шляхом інтеграції спеціалізованих модулів, орієнтованих на роботу з ветеранами війни та членами їх сімей; проведенні семінарів, вебінарів, круглих столів, майстер-класів, воркшопів, дискусійних панелей і конференцій за тематикою дослідження із залученням експертів, ветеранів війни, чинних військовослужбовців, представників соціальних служб і громадських організацій.

Матеріали дослідження можуть бути використані під час розроблення та вдосконалення освітніх програм і навчально-методичних комплексів для підготовки фахівців соціальної сфери, під час проведення лекцій, семінарів, тренінгів, спецкурсів, практичних занять у закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальностями І10 «Соціальна робота та консультування» (231 «Соціальна робота») і С4 «Психологія» (053 «Психологія»); слугувати основою для підготовки програм підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери, фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, фахівців центрів ветеранського розвитку, психологів, волонтерів, які працюють з ветеранами війни та членами їх сімей; використовуватися в діяльності державних і громадських організацій для розроблення і впровадження нових методів соціальної підтримки, консультування, адаптації та реінтеграції ветеранів війни та членів їх сімей.

Результати дослідження **впроваджено** в освітні процеси: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка про впровадження № 1/516 від 02.06.2026); ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (довідка про впровадження № 375 від 29.05.2026); Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (довідка про впровадження № 160 від 15.06.2026); Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка про впровадження № 01/10-398 від 09.06.2026); Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка про впровадження № 2060/01-51/02 від 17.06.2026); ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка про впровадження № 01-10-866 від 02.06.2026).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних* – «Міждисциплінарний дискурс у дослідженні феномену соціального» (Київ, 2020), «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти» (Львів, 2020), «Information technologies and management in higher education and sciences» (Фергана – Рига, 2022), «Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики» (Ломжа – Харків, 2023), «Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи» (Полтава, 2023), «Current trends in scientific research development» (Бостон, 2025), «Scientific achievements of contemporary society» (Лондон, 2025), «Future of science: innovations and perspectives» (Стокгольм, 2024, 2025), «Science and technology: challenges, prospects and innovations» (Осака, 2025), «The driving force of science and trends in its development» (Страсбург, 2025), «Психолого-педагогічні основи розвивального навчання» (Полтава – Лубни, 2025); *всеукраїнських* – «Сучасна освіта: методологія, теорія, практика» (Дніпро, 2018), «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав, 2020), «Інноваційні практики наукової освіти» (Київ, 2021).

Публікації. Зміст і результати дослідження висвітлено в 51 публікації, з них 27 – одноосібні, зокрема: 1 розділ монографії; 1 навчально-методичний посібник; 23 статті в наукових фахових виданнях України; 3 статті у виданнях, що індексуються в міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science; 4 статті в зарубіжних і міжнародних виданнях; 14 публікацій апробаційного характеру; 5 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Особистий внесок авторки в роботах, опублікованих у співавторстві. Дисертація є самостійною науковою працею, у якій викладено ідеї та концептуальні положення, що ґрунтуються на особистих дослідженнях авторки. Представлені в дисертації наукові результати одержані авторкою самостійно. У роботах, опублікованих у співавторстві, особистим внеском авторки є: з'ясування впливу віртуального освітнього простору на успішність навчальної діяльності здобувачів освіти [29]; аналіз основних шляхів соціальної реінтеграції та підтримки ветеранів війни в Україні [23]; обґрунтування змісту, форм і методів розвитку soft skills здобувачів вищої освіти [31]; інтерпретація результатів емпіричного дослідження особливостей самоактуалізації особистості майбутніх фахівців соціальної сфери [10]; характеристика ключових чинників формування професійних компетентностей, соціальної відповідальності та активної громадянської позиції майбутніх фахівців соціальної сфери [18]; узагальнення сучасних досліджень щодо впливу кризових подій на психологічний стан членів сім'ї [26]; обґрунтування умов організації процесу підготовки фахівців соціальної

сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей [18]; теоретичне обґрунтування значущості аксіологічного підходу в підготовці фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни [20]; розроблення напівструктурованих інтерв'ю для збору даних про емоційний стан, рівень стресу й адаптивні стратегії учасників освітнього процесу [27].

Кандидатська дисертація на тему «Професійна діяльність соціального педагога загальноосвітньої школи з профілактики соціального сирітства» за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка захищена в Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ) у 2014 році. У тексті докторської дисертації матеріали кандидатської дисертації не використано.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел (748 найменувань, з них – 98 іноземними мовами), 10 додатків (на 95 сторінках). Дисертація містить 37 таблиць, 16 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 626 сторінок (основного тексту – 406 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення дисертації; наведено відомості про зв'язок теми роботи з науковою темою кафедри, упровадження й апробацію результатів дослідження на конференціях різних рівнів, їх висвітлення в публікаціях; презентовано дані щодо структури й обсягу дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Професійна підготовка фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей у вітчизняному та міжнародному науковому просторі»** – розкрито сутність і зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери як предмета науково-педагогічних досліджень; узагальнено міжнародний досвід підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; проаналізовано передумови й сучасний стан професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей в Україні.

На підставі дефінітивного аналізу понять «підготовка», «професійна підготовка», «професійна підготовка фахівців соціальної сфери», «готовність до професійної діяльності та її детермінанти», представлених у наукових працях з освітології, соціальної роботи, соціальної педагогіки (А. Алєксєєва, О. Безпалько, О. Дубасенюк, Н. Ничкало, В. Ортинський, І. Пєша, В. Поліщук, О. Протас, І. Савельчук, І. Сидорук, В. Семиченко, С. Ставкова, В. Сторож, М. Шеремет та ін.), сформульовано авторські визначення базових понять дослідження: *підготовка* – це цілеспрямований процес формування комплексу

компетентностей і готовності до виконання специфічних завдань; *професійна підготовка* – це цілеспрямований, системно організований процес набуття майбутнім фахівцем професійних компетентностей, практичного досвіду, формування професійно значущих цінностей, мотивів, установок та особистісних якостей, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності; *професійна підготовка фахівців соціальної сфери* – це цілеспрямований, системно організований процес набуття здобувачами вищої освіти професійних компетентностей, практичного досвіду, формування професійно значущих цінностей, мотивів, установок та особистісних якостей, інтегральним результатом якого є готовність до ефективного здійснення професійної діяльності з різними категоріями клієнтів соціальної роботи; *професійна готовність фахівців соціальної сфери* – це інтегральний результат професійної підготовки, що поєднує професійні цінності, фахові знання, уміння, особистісні якості та здатність до рефлексії, необхідні для ефективного виконання завдань соціальної роботи з різними категоріями клієнтів.

Аналіз дисертацій (І. Галатир, І. Савельчук, В. Сторож, О. Тютюнник, С. Чернета, Я. Юрків, С. Ящук), монографій і посібників (О. Герасименко, О. Дроботун, В. Климчук, Г. Ломакін, Т. Макарова, Г. Нетлюх, І. Пєша, О. Романчук, В. Чорна, Л. Чуніхіна), а також інших наукових, аналітичних і методичних матеріалів засвідчив значний інтерес до підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з різними категоріями клієнтів. Водночас серед проаналізованих вітчизняних досліджень не виявлено праць, у яких комплексно розкрито теоретичні та методичні засади підготовки цих фахівців до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей.

Результатом ретельного аналізу нормативно-правових актів (Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII; Закон України «Про оборону» від 06.12.1991 № 1932-XII) та узагальнення власного практичного досвіду стало формування авторського бачення змістового наповнення дефініцій: *ветерани війни* (особи, які мають визначений законодавством України правовий статус, набутий у зв'язку з участю в захисті державного суверенітету й територіальної цілісності України або виконанням бойових завдань; військовий, професійний та життєвий досвід, індивідуальні потреби, потенціал, особистісні й соціальні ресурси, які необхідно враховувати в процесі їх соціальної підтримки та реінтеграції до цивільного життя); *члени сімей ветеранів війни* (це дружини або чоловіки, діти, батьки та інші особи, пов'язані з ветеранами війни шлюбом, спорідненням, усиновленням чи фактичними сімейними відносинами, які утворюють разом з ними сімейну систему, мають власні потреби, потенціал, особистісні й соціальні ресурси та розглядаються як самостійні суб'єкти соціальної роботи).

Вивчення міжнародного досвіду підготовки фахівців соціальної сфери

до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей показало, що лише у XX столітті соціальна робота набула широкого визнання як важливий складник соціальної політики в багатьох країнах світу, коли з'явилися державні програми соціального захисту, які забезпечували підтримку найбільш вразливих груп населення, розширювали спектр послуг соціальної роботи. Встановлено, що фахова підготовка фахівців соціальної сфери до роботи з військовослужбовцями й ветеранами війни в найбільш системному та інституціоналізованому вигляді представлена в освітній системі Сполучених Штатів Америки, ключовою особливістю якої є наявність спеціалізованих навчальних програм, розроблених з урахуванням унікальних викликів, з якими стикаються військовослужбовці / ветерани війни та члени їх сімей. Натомість у багатьох інших країнах (Франція, Велика Британія, Канада, Німеччина, Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія, Ісландія, Польща, Словаччина, Румунія) реалізується підхід щодо підготовки універсального фахівця соціальної сфери, який працює з різними категоріями населення, зокрема з ветеранами війни.

Аналіз передумов і сучасного стану професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей у діяльності українських закладів вищої освіти засвідчив поступове реагування системи вищої освіти на сучасні суспільні виклики, зокрема зростання кількості ветеранів війни та членів їх сімей як окремої категорії отримувачів соціальних послуг. Попри появу окремих *освітніх компонентів*, спрямованих на формування компетентностей щодо роботи з військовослужбовцями, ветеранами війни та постраждалими від збройного конфлікту, у більшості освітніх програм відсутня вузькоспеціалізована підготовка фахівців соціальної сфери до професійної діяльності з ветеранами війни та членами їх сімей.

У другому розділі – «**Теоретико-методологічні засади професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей**» – обґрунтовано методологічні підходи до розв'язання проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; визначено сутність і структуру професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; схарактеризовано критеріальну базу дослідження професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

За результатами дослідження методологічних засад проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей представлено цілісну методологічну модель дослідження, яка охоплює чотири рівні, кожен з яких виконує специфічну функцію в забезпеченні наукової обґрунтованості дослідницького процесу: *філософський* – гуманістичний, антропологічний та аксіологічний підходи, які визначають світоглядні й ціннісні засади підготовки; *загальнонауковий* –

системний, діяльнісний і міждисциплінарний підходи, що забезпечують цілісність наукового осмислення досліджуваного процесу; *конкретно-науковий* – професійний, професіографічний, особистісно орієнтований, родиноцентричний, ресурсний і середовищний підходи, які конкретизують змістові й організаційні засади підготовки та її спрямованість на формування професійної готовності; *технологічний* – технологічний підхід, що визначає способи, процедури й засоби практичної реалізації системи професійної підготовки.

На підставі узагальнення підходів науковців щодо визначення основних структурних компонентів готовності фахівців соціальної сфери до професійної діяльності (О. Дуплійчук, О. Карпенко, Л. Маєвська, Т. Острянко, Н. Павлишина, В. Поліщук, А. Савицька, С. Сургова, К. Червоненко, С. Чернета, Я. Юрків та ін.) обґрунтовано авторську *структуру професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей*, яка налічує п'ять компонентів: 1) *ціннісно-мотиваційний компонент* визначає внутрішню готовність фахівців соціальної сфери до професійної діяльності через особистісні орієнтації, систему цінностей і мотивацію щодо роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; 2) *когнітивний компонент* охоплює сукупність пізнавальних процесів (сприйняття, пам'ять, мислення, уява), що забезпечують отримання, обробку й засвоєння системи знань, понять, уявлень, які формують у фахівців соціальної сфери глибоке розуміння специфіки й потреб цільових груп клієнтів; 3) *операційно-діяльнісний компонент* забезпечує формування й розвиток ключових компетентностей, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків у сфері соціальної роботи; 4) *індивідуально-особистісний компонент* охоплює систему індивідуальних (психічних і фізіологічних) та особистісних (психологічних) якостей фахівця, що визначають його ставлення до професії, клієнтів і самого себе у професійній діяльності; 5) *оцінно-рефлексивний компонент* є основою для безперервного вдосконалення професійної діяльності, самокритичного оцінювання професійної діяльності, розуміння власних внутрішніх ресурсів.

На підставі характеристики структурних компонентів досліджуваного феномену сформульовано ключові поняття дослідження. *Професійну підготовку фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей* визначено як цілеспрямований, системно організований процес набуття здобувачами вищої освіти загальних і професійних компетентностей та практичного досвіду, формування професійно значущих цінностей, мотивів, установок й індивідуально-особистісних якостей, інтегральним результатом якого є готовність до ефективного здійснення професійної діяльності з ветеранами війни та членами їх сімей. *Професійну готовність фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей* – як

сформоване у процесі професійної підготовки динамічне інтегративне особистісно-професійне утворення, що охоплює ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, індивідуально-особистісний та оцінно-рефлексивний складники й забезпечує здатність здійснювати професійну діяльність, спрямовану на соціальну підтримку ветеранів війни та членів їх сімей відповідно до їхніх потреб, ресурсів і життєвих обставин.

З метою визначення рівнів сформованості професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей обґрунтовано відповідні критерії та показники: *ціннісно-мотиваційний* (ціннісне ставлення до професії, соціальної роботи, ветеранів війни та членів їх сімей; мотивація до надання соціальної підтримки; потреба у професійному саморозвитку); *когнітивний* (спеціальні та інтегровані професійні знання щодо принципів і технологій соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей); *операційно-діяльнісний* (діагностичні, змістово-процесуальні та проєктувальні вміння щодо встановлення професійного контакту, оцінювання потреб, планування соціальної підтримки, добору технологій, маршрутизації, міжвідомчої взаємодії, прогнозування ризиків і коригування супроводу); *індивідуально-особистісний* (сформованість психологічних, психічних і фізіологічних якостей); *оцінно-рефлексивний* (здатність до критичного аналізу власної професійної діяльності, прийняття зворотного зв'язку, усвідомлення власних ресурсів, помилок і напрямів професійного зростання).

Рівнями професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей визначено *початковий, базовий, достатній, інноваційний*. Деталізовано опис показників за кожним критерієм.

Теоретичний матеріал, представлений у перших двох розділах дисертації, став необхідною і достатньою базою для обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки ефективності системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

У третьому розділі – «**Обґрунтування системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей**» – представлено науково-теоретичне обґрунтування системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; схарактеризовано компоненти системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами та членами їх сімей (ціле-результативний, середовищний, суб'єкт-суб'єктний, змістовий, технологічний).

Дефінітивний аналіз понять система і педагогічна система з опорою на дослідження представників системного підходу (Г. Балл, Б. Долинський, О. Завгородня, О. Караман, С. Омельченко, В. Прошкін, Н. Сайко, С. Сисоєва, О. Федоренко та ін.) дозволив узагальнити інваріантні ознаки будь-якої системи: цілісність, структурованість, узаємозв'язок елементів, упорядкованість,

ієрархічність, відкритість до взаємодії із середовищем, здатність до розвитку, наявність мети, функціональна спрямованість, саморегульованість.

На основі аналізу праць А. Капської, Г. Першко, О. Повідайчик, В. Поліщук, І. Романової, Л. Шпільчак та ін. визначено, що модель – це інструмент конструювання нових освітніх рішень, що дозволяє оптимізувати процес підготовки майбутніх фахівців. У світлі цього педагогічне моделювання використано як метод конструювання організаційної, змістової та технологічної архітектоніки системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Аналіз дисертацій сучасних авторів (О. Бацман, І. Галатир, А. Дуля, О. Клочко, Ю. Колодійчук, Л. Міщик, Г. Рідкодубська, Г. Слозанська, С. Чернета, Я. Юрків та ін.) дав змогу обґрунтувати структуру авторської системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей. Система охоплює п’ять компонентів: ц*іле-результативний* визначає мету, завдання й очікуваний результат підготовки – сформованість професійної готовності майбутніх фахівців до такої роботи; с*ередовищний* передбачає поєднання умов і ресурсів освітньо-професійного середовища закладу вищої освіти та партнерських організацій; с*уб’єкт-суб’єктний* забезпечує партнерську взаємодію здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників та інших стейкхолдерів; з*містовий* визначає зміст підготовки за компонентами професійної готовності – ціннісно-мотиваційним, когнітивним, операційно-діяльнісним, індивідуально-особистісним та оцінно-рефлексивним; *технологічний* поєднує форми, методи й етапи підготовки. Його реалізують через навчальну, науково-дослідницьку, міжнародну й соціально-гуманітарну роботу, спрямовану на формування професійних компетентностей і набуття досвіду взаємодії з ветеранами війни та членами їхніх сімей.

Установлено, що в межах цих напрямів застосовують спектр словесних, практичних, дискусійних, наочно-демонстраційних, самоосвітніх та ін. методів, що в сукупності віддзеркалюють системну реалізацію всіх змістових компонентів професійної готовності – ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, індивідуально-особистісного та оцінно-рефлексивного.

Поетапна логіка формування професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей реалізується в межах трьох етапів: ціннісно-мотиваційного, інформаційно-когнітивного, акме-діяльнісного.

Модель системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей класифіковано як структурно-функційну, у якій всі компоненти взаємозалежні і мають двосторонні зв’язки *(рис. 1).*

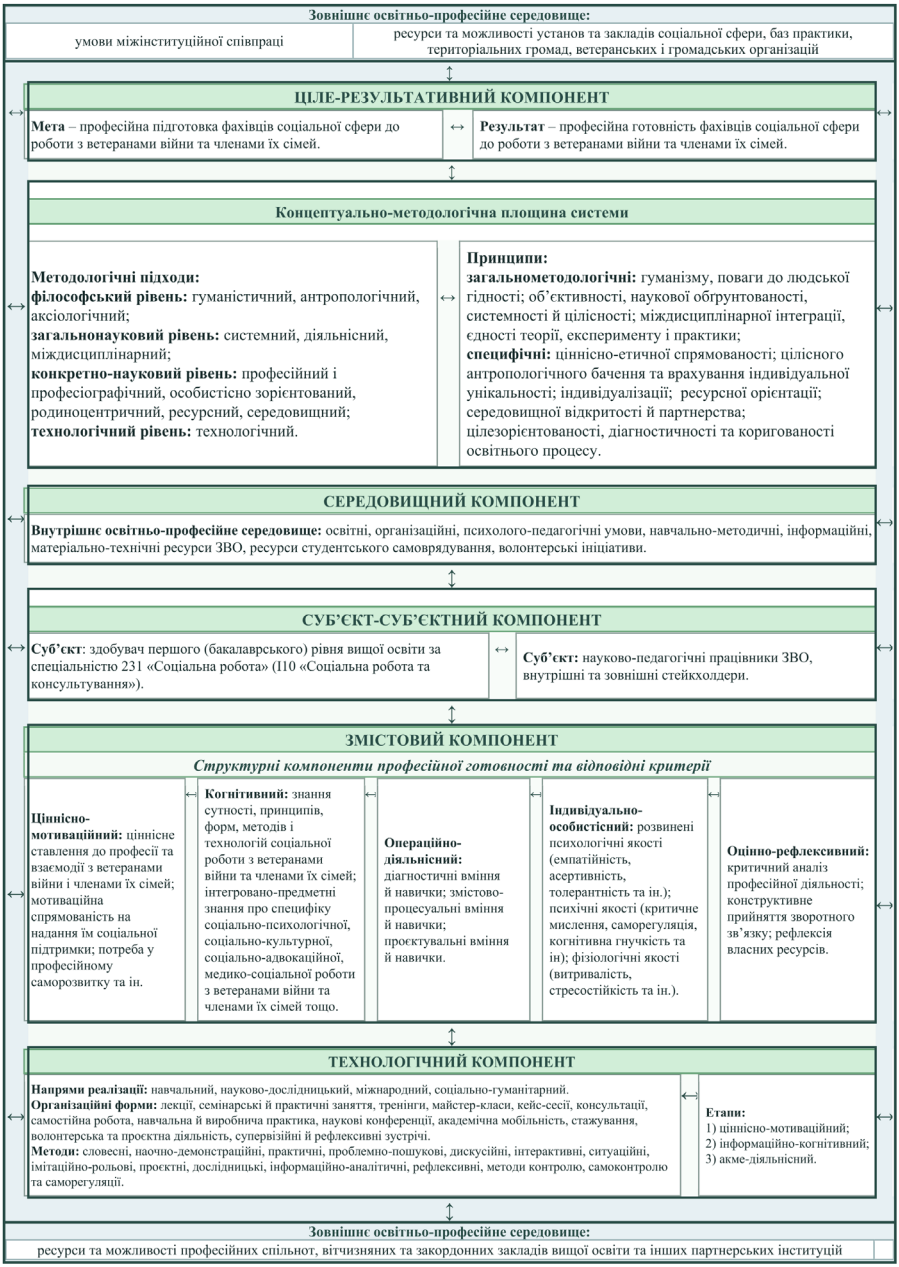

Рис. 1. Структурно-функційна модель системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей

У четвертому розділі – «**Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей**» – експериментально визначено сучасний стан професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами та членами їх сімей; висвітлено хід і результати впровадження системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей в освітній процес закладів вищої освіти.

Дослідно-експериментальна робота відбувалася поетапно: підготовчий етап (січень 2021 року – вересень 2021 року); констатувально-діагностичний етап (вересень 2021 року); формувальний етап (жовтень 2021 року – квітень 2025 року); контрольний етап (травень 2025 року – червень 2025 року); узагальнюваний етап (липень 2025 року – листопад 2025 року).

Визначення сучасного стану та ефективності розробленої професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей відбувалося на констатувальному й контрольному етапах експерименту на підставі використання діагностичного інструментарію:

за *ціннісно-мотиваційним критерієм – стандартизованих методик*: методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. Бубнової; методика «Мотивація професійної діяльності» (методика К. Замфір у модифікації А. Реана); анкета «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку» М. Фетискіна (в укр. адаптації О. Савчук) та *авторських діагностичних розробок*: анкета «Ціннісно-мотиваційні орієнтації майбутніх фахівців соціальної сфери щодо роботи з ветеранами війни та членами їх сімей» – шкала «Цінності», шкала «Мотивації»;

за *когнітивним критерієм – авторських методичних розробок*: тест оцінювання рівня сформованості професійних знань у сфері соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; картка для самоперевірки рівня засвоєння понятійно-категорійного апарату; комплекс завдань для діагностики здатності застосування професійних знань у соціальній роботі з ветеранами війни та членами їх сімей; комплекс ситуаційно-орієнтованих завдань для діагностики здатності застосування професійних знань у соціальній роботі з ветеранами війни та членами їх сімей; аналіз самостійної роботи здобувачів освіти;

за *операційно-діяльнісним критерієм – авторських методичних розробок*: дистанційна симуляція інтерв'ю; аналіз продуктів діяльності здобувачів вищої освіти (звітів з навчальної й виробничої практики, планів соціальних інтервенцій, виконаних у межах опанування освітніх компонентів, характеристик керівників практики);

за *індивідуально-особистісним критерієм – стандартизованих методик*: методика діагностики емпатійних здібностей В. Бойка, методика

діагностики комунікативних та організаторських схильностей В. Синявського й Б. Федоришина, тест-опитувальник компонентів асертивності О. Саннікової, О. Саннікова та Н. Подоляк, тест критичного мислення Л. Старкі в укр. адаптації О. Луценко, методика на визначення стану когнітивної гнучкості Я. Швень, опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» В. Моросанова, тест «Стійкість до стресу» в укр. адаптації С. Максименка, Л. Карамушки, Т. Зайчикової, коректурна проба за Б. Бурдоном, теппінг-тест Є. Ільїна;

за *оцінно-рефлексивним критерієм – стандартизованих методик:* методика «Рефлексивні вміння (метакогнітивний рівень)» О. Савченко та *авторських методичних розробок*: «Анкета рефлексивної відкритості у професійному середовищі», чек-лист самооцінювання використання ресурсів у майбутній професійній діяльності.

У результаті констатувального етапу експерименту, у якому брали участь 115 здобувачів ЕГ та 125 здобувачів КГ, найбільшу частку здобувачів із початковим рівнем виявлено за когнітивним (51,3% в ЕГ та 52,8% у КГ) й операційно-діяльнісним (52,2% та 52,8%) критеріями. За ціннісно-мотиваційним та індивідуально-особистісним критеріями переважав базовий рівень (42,6% і 43,2%; 36,5% і 36,8% відповідно), за оцінно-рефлексивним – початковий (39,1% і 40,0%). Найнижчу представленість інноваційного рівня зафіксовано за когнітивним (0,9% і 0,8%) та операційно-діяльнісним (0% і 0,8%) критеріями. Отримані результати засвідчили необхідність цілеспрямованого формування професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей у сукупності всіх складників.

На формувальному етапі експерименту здійснено поетапне впровадження розробленої системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, спрямованої на формування професійної готовності майбутніх фахівців відповідно до визначених критеріїв і показників. Формувальний вплив реалізовувався через модульну організацію освітнього процесу, побудовану відповідно до структури професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. У межах формувального експерименту було виокремлено три етапи: ціннісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний та акме-діяльнісний. Індивідуально-особистісний та оцінно-рефлексивний компоненти професійної готовності формувалися наскрізно на всіх етапах.

Ціннісно-мотиваційний етап було спрямовано на формування професійної мотивації, усвідомлення соціальної значущості професії та відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності. Його реалізація здійснювалася через установчу лекцію-презентацію «Мета, завдання та структура формувального експерименту з підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей»; тренінги «Моя мотивація і професійне призначення», «Професійні цінності та соціальна місія»;

воркшоп «Підготовка до керівних ролей у соціальній сфері»; лекцію-діалог «Соціальна сфера в умовах воєнних викликів»; мініпроєкт «Підтримка ветеранів війни у навчальному середовищі»; вебквест «Фахівець соціальної сфери очима суспільства»; едвайзерські години «Вища освіта як цінність сучасного українця», «Ветерани війни та члени їх сімей як пріоритетна категорія соціальної підтримки», «Гуманізм, відповідальність, служіння як принципи соціальної роботи», «Шлях від першокурсника до фахівця».

Інформаційно-когнітивний етап забезпечував формування системи професійно значущих знань про сутність, принципи, методи й технології соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, інтеграцію соціально-психологічних, психолого-педагогічних, соціально-правових і медико-соціальних аспектів професійної діяльності та засвоєння етичних стандартів. Він реалізовувався через оновлення змісту обов'язкових освітніх компонентів «Теорія соціальної роботи», «Соціальна робота з дезадаптованими людьми», «Загальна, вікова та соціальна психологія», «Основи соціальної та соціально-педагогічної діагностики», «Основи профілактично-реабілітаційної роботи», «Діагностика і технології консультування у соціальній роботі» та вибіркових освітніх компонентів «Робота з ветеранами війни та членами їх сімей: соціальні, педагогічні та психологічні аспекти», «Військова психологія», «Соціальна робота у сфері зайнятості», «Соціально-педагогічна робота з різними типами сімей», «Соціальна робота з сім'ями у складних життєвих обставинах».

Важливими формами роботи стали цикл лекцій-дискусій «Етичні дилеми в практиці соціальної роботи», Всеукраїнський цикл вебінарів «Сучасні виклики соціальної роботи», а також програми неформальної освіти. Здобувачі опановували онлайн-курси «Як фахівцям центру зайнятості працювати з ветеранами та розуміти їхній військовий досвід», «Як пережити війну разом: курс для родин військовослужбовців, ветеранок та ветеранів», «Соціально-психологічний супровід ветеранів війни та демобілізованих громадян», «Підтримка людей, які пережили травматичні події», «Знати, як допомогти», тренінг «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія» та ін.

Науково-дослідницький складник передбачав участь здобувачів у конференціях «Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку», «Освіта в сучасних викликах», «Соціальна робота: сучасні виклики»; науково-практичних семінарах «Розвиток життєвих навичок особистості та плекання стійкості у часи воєнних викликів в Україні», «Розвиток соціальних послуг в умовах воєнного стану», професійних дискусіях, роботі дослідницьких груп і наукових гуртків.

Здобувачам було забезпечено доступ до платформи Elsevier (Scopus, Science Direct, Researcher Discovery, Researcher Academy, Mendeley). Професійний світогляд розширювався також завдяки гостьовим лекціям зарубіжних експертів, зокрема «Перезавантаження світового порядку після

війни», «Освіта в Польщі: досвід, підходи, інновації», «Співзалежність. Вплив на формування нездорових відносин у сім'ї та на розвиток залежності», «Сліди масового насильства в ландшафті Центральної та Східної Європи».

Акме-діяльнісний етап було спрямовано на формування операційно-діяльнісного компонента професійної готовності, зокрема діагностичних, змістовно-процесуальних і проєктувальних умінь, необхідних для соціального супроводу ветеранів війни та членів їх сімей. Реалізація етапу здійснювалася через семінарські й практичні заняття («Алгоритм соціального супроводу ветерана війни», «Оцінювання потреб та ресурсів сім'ї військовослужбовця», «Методи соціально-психологічної підтримки осіб із бойовим досвідом», «Проблема стигматизації ветеранів війни у суспільстві та шляхи її подолання», «Підтримка родини загиблого військовослужбовця на різних етапах переживання втрати» та ін.); проєктну й дослідницьку роботу, зокрема створення соціального проєкту «Центр інтеграції ветеранів у громаду», розроблення буклету «Методичні рекомендації для організації груп підтримки ветеранів війни, які зазнали ампутації», інфографіки «Працевлаштування в цивільному соціумі»; лабораторні роботи, різні види практик, анкетування та інтерв'ювання ветеранів війни та членів їх сімей у Центрі ветеранського розвитку університету.

Практико-орієнтований складник доповнювався тренінгами, воркшопами й волонтерськими ініціативами, зокрема «Youth Engagement: Citizens Participation through Enhanced Social Action Skills and Tools (Active Citizens)», «Інформування про Європейський Союз в Україні в умовах російської агресії», «Плекаємо стійкість разом», «Подорож до внутрішнього світу: відкриваючи почуття та ресурси», «Травмоінформована комунікація», та спеціальними реабілітаційними заняттями Американського інституту травми.

Формування індивідуально-особистісного складника професійної готовності здійснювалося наскрізно на всіх етапах підготовки та було спрямовано на розвиток емпатійних здібностей, комунікативних і організаторських схильностей, асертивності, критичного мислення, когнітивної гнучкості, саморегуляції, стресостійкості, уваги та працездатності. Для цього було використано тренінги «Емпатія та активне слухання», «Асертивність у професійній діяльності», рольові ігри «Розв'язання конфліктних ситуацій», «Робота з емоційно складними кейсами», «Когнітивна гнучкість у критичних ситуаціях», практики «Техніки стресостійкості та релаксації», а також онлайн-курси «Критичне мислення в українському контексті», «Медіаграмотність: як не піддаватися маніпуляціям?», «Здорове спілкування», «Вступ до медіації» та ін.

Оцінно-рефлексивний складник професійної готовності формувався впродовж усього циклу підготовки через аналіз здобувачами власних професійних дій під час практики, використання кейс-методу, ведення щотижневих рефлексивних щоденників, отримання й опрацювання

конструктивного зворотного зв'язку; систему наставництва.

Соціально-гуманітарна робота інтегрувалася в усі структурні компоненти професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, адже в умовах широкомасштабної військової агресії соціально-гуманітарна робота набула виразного національно-патріотичного й соціально-ветеранського спрямування, забезпечуючи поетапне формування всіх компонентів професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей: ціннісно-мотиваційного (формування громадянської свідомості, соціальної відповідальності, патріотичних установок); когнітивного (узагальнення й систематизація знань про різні види підтримки ветеранів війни та членів їх сімей); операційно-діяльнісного (залучення до волонтерських ініціатив, набуття практичного досвіду соціальної взаємодії); індивідуально-особистісного (розвиток готовності до емоційно складної взаємодії з ветеранами війни та членами їх сімей); оцінно-рефлексивного (осмислення власного досвіду участі в соціально значущих заходах).

За методичної підтримки організаторів експерименту едвайзери забезпечували інформування здобувачів вищої освіти про заплановані заходи, організовували тематичні бесіди та дискусійні майданчики: «Ветеран як носій досвіду та цінностей державності», «Роль громади в соціальній адаптації учасників бойових дій», «Герої поруч: історії служіння та мужності», «Мова як чинник єдності та підтримки»; години пам'яті, зустрічі з ветеранами війни та волонтерами. Здобувачі долучалися до акцій «Підтримай ветерана», «Лист подяки захиснику», «Тепло для воїна», «14 гривень до 14 жовтня», «Макулатуру здавай – ЗСУ допомагай!», «Таємний Миколай для дитини військовослужбовця», проєкту «Книга захиснику України», плетіння маскувальних сіток, сортування й підготовки гуманітарної допомоги.

Важливим напрямом була участь у заходах Центру ветеранського розвитку університету: тематичних зустрічах до Дня захисників і захисниць України, презентаціях освітніх програм для ветеранів війни, майстер-класах зі стресостійкості та саморегуляції, інформаційно-просвітницьких заходах щодо програм підтримки ветеранів війни та членів їх сімей. Здобувачі також брали участь у челенджі «Що для мене соціальна робота? Чому я обрав цю професію?», онлайн-флешмобі подяки фахівцям соціальної сфери, онлайн-зустрічах із військовослужбовцями та ветеранами АТО/ООС.

Зауважимо, що внаслідок об'єктивних обставин, пов'язаних із відрахуванням окремих здобувачів вищої освіти, оформленням академічних відпусток, мобілізацією до лав Збройних Сил України та призупиненням навчання за власним рішенням в умовах воєнного стану, чисельність учасників дослідження на контрольному етапі становила 112 осіб в ЕГ та 117 осіб у КГ. Отже, за період проведення дослідження з ЕГ вибули 3 здобувачі (2,61%), із КГ – 8 здобувачів (6,40%). Порівняння частоти вибуття за допомогою критерію χ^2

Пірсона не виявило статистично значущих відмінностей між групами ($\chi^2 = 1,97$; df = 1; p = 0,161).

Підсумкова діагностика на контрольному етапі експерименту виявила позитивну динаміку рівнів сформованості професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей за всіма визначеними критеріями, що стало підставою для подальшого статистичного оцінювання ефективності розробленої системи (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка рівнів професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей за всіма критеріями

Критерій професійної готовності	**Група**	**Рівні прояву**			
		П	**Б**	**Д**	**І**
Ціннісно-мотиваційний	ЕГ	−8,0	−15,2	+10,7	+12,5
	КГ	−9,4	+4,3	+2,5	+2,5
Когнітивний	ЕГ	−37,5	−11,6	+33,0	+16,1
	КГ	−27,3	+1,8	+19,6	+5,9
Операційно-діяльнісний	ЕГ	−40,2	−9,8	+32,1	+17,9
	КГ	−32,5	+6,0	+19,6	+6,8
Індивідуально-особистісний	ЕГ	−8,0	−8,0	+10,7	+5,4
	КГ	−6,8	−0,9	+6,0	+1,7
Оцінно-рефлексивний	ЕГ	−19,7	−9,8	+24,1	+5,4
	КГ	−17,9	+1,7	+12,0	+4,3

Примітка. П – початковий рівень; Б – базовий; Д – достатній; І – інноваційний.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів експерименту засвідчив позитивну динаміку професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей за всіма визначеними критеріями, більш виражену в ЕГ. Найсуттєвіші зміни встановлено за когнітивним та операційно-діяльнісним критеріями: зменшення частки здобувачів із початковим і базовим рівнями та збільшення – з достатнім та інноваційним. Зокрема, за ціннісно-мотиваційним критерієм в ЕГ відбулося зменшення частки здобувачів вищої освіти з початковим рівнем на 8,0% (у КГ – на 9,4%) та збільшення частки з інноваційним рівнем на 12,5% (у КГ – на 2,5%). За когнітивним критерієм зафіксовано зниження частки здобувачів вищої освіти із початковим рівнем в ЕГ на 37,5% (у КГ – на 27,3%) та зростання частки з інноваційним рівнем на 16,1% (у КГ – на 5,9%). За операційно-діяльнісним критерієм частка здобувачів вищої освіти з початковим рівнем в ЕГ зменшилася на 40,2% (у КГ – на 32,5%), тоді як з інноваційним рівнем збільшилася на 17,9% (у КГ – на 6,8%). За індивідуально-особистісним

критерієм в ЕГ встановлено зменшення частки здобувачів вищої освіти з початковим рівнем на 8,0% (у КГ – на 6,8%) та збільшення частки здобувачів вищої освіти з інноваційним рівнем на 5,4% (у КГ – на 1,7%). За оцінно-рефлексивним критерієм частка здобувачів вищої освіти із початковим рівнем в ЕГ зменшилася на 19,7% (у КГ – на 17,9%), а з інноваційним рівнем зросла на 5,4% (у КГ – на 4,3%).

Статистичний аналіз із застосуванням точного критерію Фішера – Фрімена – Галтона засвідчив статистично значущі підсумкові відмінності між ЕГ і КГ за ціннісно-мотиваційним ($p = 0,005$), когнітивним ($p = 0,004$) та операційно-діяльнісним ($p = 0,002$) критеріями. За індивідуально-особистісним ($p = 0,408$) та оцінно-рефлексивним ($p = 0,163$) критеріями також спостерігалася суттєва позитивна динаміка, проте статистично значущих підсумкових відмінностей між групами не встановлено. Оцінювання сили зв'язку за коефіцієнтом V Крамера показало, що найбільш вираженим він був за операційно-діяльнісним ($V = 0,257$), когнітивним ($V = 0,242$) та ціннісно-мотиваційним ($V = 0,234$) критеріями, .тоді як за оцінно-рефлексивним ($V = 0,150$) та індивідуально-особистісним ($V = 0,112$) критеріями зв'язок був слабшим. У КГ, де професійна підготовка здійснювалася за традиційною системою, також зафіксовано позитивну динаміку показників професійної готовності, проте за більшістю досліджуваних показників її вираженість була меншою порівняно з ЕГ.

Отже, результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили висунуте на початку дослідження припущення про те, що ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей можлива за умови впровадження в освітній процес закладів вищої освіти цілісної, теоретично обґрунтованої, методично розробленої та експериментально перевіреної системи, яка функціонує як взаємопов'язана єдність її основних компонентів (цілерезультативного, середовищного, суб'єкт-суб'єктного, змістового, технологічного), забезпечуючи поетапне формування професійної готовності здобувачів вищої освіти через інтеграцію ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, індивідуально-особистісного та оцінно-рефлексивного складників.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено наукове розв'язання проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, що полягає в розробці теоретичних та методичних засад відповідної системи та експериментальній перевірці її ефективності.

1. Проаналізовано стан наукової розробленості проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами

їх сімей. Установлено, що зазначена проблема перебуває на перетині наукових досліджень у галузях професійної освіти, соціальної педагогіки, соціальної роботи, психології та соціальної політики. Визначено основні напрями її наукового осмислення, пов'язані з теоретичними й методичними засадами професійної підготовки фахівців соціальної сфери; формуванням професійних компетентностей, особистісно-професійних якостей і готовності до роботи з різними категоріями клієнтів; удосконаленням змісту, форм і технологій професійної освіти; організацією соціальної підтримки, реабілітації, адаптації та реінтеграції ветеранів війни та членів їх сімей.

З'ясовано, що наявні наукові дослідження переважно зосереджені на загальних питаннях професійної підготовки фахівців соціальної сфери або окремих аспектах соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Обґрунтовано необхідність системного оновлення професійної підготовки фахівців соціальної сфери з урахуванням специфіки військово-цивільного переходу, індивідуальних потреб, досвіду, потенціалу й ресурсів ветеранів війни та членів їх сімей, міждисциплінарного характеру їх соціальної підтримки, а також сучасних суспільних запитів щодо якості соціальних послуг.

2. Узагальнено український і міжнародний досвід професійної підготовки фахівців соціальної сфери в контексті роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. Установлено, що в міжнародній практиці сформувалися різні підходи до організації такої підготовки, зумовлені особливостями національних систем соціальної роботи, професійної освіти та соціальної підтримки ветеранів війни. У США найбільш системно представлено спеціалізовану модель, що передбачає цілеспрямовану підготовку фахівців до роботи з військовослужбовцями, ветеранами війни та членами їх сімей з урахуванням специфіки їхніх потреб. У багатьох європейських країнах і Канаді переважає модель універсального фахівця соціальної сфери, підготовленого до роботи з різними категоріями населення, зокрема з ветеранами війни та членами їх сімей.

В Україні професійна підготовка фахівців соціальної сфери поступово адаптується до нових суспільних потреб через оновлення змісту освітніх програм, освітніх компонентів, модулів, окремих тем, пов'язаних з роботою з військовослужбовцями, ветеранами війни та постраждалими від збройного конфлікту. Водночас у більшості освітніх програм ще відсутня цілісна спеціалізована підготовка фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, що зумовило необхідність її системного теоретичного обґрунтування та методичного вдосконалення.

3. Розроблено теоретико-методологічні засади професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, що охоплює чотири рівні та відповідні наукові підходи: філософський – гуманістичний, антропологічний та аксіологічний підходи, які визначають світоглядні й ціннісні засади підготовки; загальнонауковий – системний,

діяльнісний і міждисциплінарний підходи, що забезпечують цілісність наукового осмислення досліджуваного процесу; конкретно-науковий – професійний, професіографічний, особистісно орієнтований, родиноцентричний, ресурсний і середовищний підходи, які конкретизують змістові й організаційні засади підготовки та її спрямованість на формування професійної готовності; технологічний – технологічний підхід, що визначає способи, процедури й засоби практичної реалізації системи професійної підготовки.

4. Розкрито сутність і структуру професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, обґрунтовано критерії, показники та рівні її сформованості. На підставі теоретичного аналізу уточнено зміст базових понять дослідження, що відображають узаємозв'язок професійної підготовки та її інтегрального результату – професійної готовності.

Професійну підготовку фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей визначено як цілеспрямований, системно організований процес набуття здобувачами вищої освіти загальних і професійних компетентностей і практичного досвіду, формування професійно значущих цінностей, мотивів, установок й індивідуально-особистісних якостей, інтегральним результатом якого є готовність до ефективного здійснення професійної діяльності у сфері соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Професійну готовність фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей визначено як сформоване у процесі професійної підготовки динамічне інтегративне особистісно-професійне утворення, що охоплює ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, індивідуально-особистісний та оцінно-рефлексивний складники й забезпечує здатність здійснювати професійну діяльність, спрямовану на соціальну підтримку ветеранів війни та членів їх сімей відповідно до їхніх потреб, ресурсів і життєвих обставин.

У структурі професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей виокремлено п'ять компонентів: ціннісно-мотиваційний – відображає професійні цінності, мотивацію та особистісні орієнтації; когнітивний – охоплює систему знань про специфіку й потреби цільових груп; операційно-діяльнісний – характеризує сформованість умінь і компетентностей, необхідних для професійної діяльності; індивідуально-особистісний – охоплює професійно значущі індивідуальні та особистісні якості; оцінно-рефлексивний – забезпечує самоаналіз, оцінювання власної діяльності та її подальше вдосконалення.

Відповідно до визначених компонентів розроблено й обґрунтовано критеріальну базу для експериментального визначення рівнів професійної

готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей та оцінювання ефективності розробленої системи: п'ять критеріїв (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, індивідуально-особистісний, оцінно-рефлексивний), відповідні показники та рівні сформованості професійної готовності (початковий, базовий, достатній, інноваційний).

5. Теоретично обґрунтовано модель системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, що дало змогу визначити її структурну організацію та змістове наповнення. Модель представлено комплексом п'ятьох узаємопов'язаних компонентів: цілерезультативний – визначає мету, завдання професійної підготовки та її результат – професійну готовність майбутнього фахівця; середовищний – забезпечує використання сукупності умов і ресурсів внутрішнього освітньо-професійного середовища закладу вищої освіти та зовнішнього партнерського освітньо-професійного середовища, взаємодія яких забезпечує формування професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; суб'єкт-суб'єктний – забезпечує взаємодію здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників ЗВО та інших внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів на партнерських засадах у процесі професійної підготовки; змістовий – визначає зміст професійної підготовки, структурований відповідно до п'яти компонентів професійної готовності: ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, індивідуально-особистісного та оцінно-рефлексивного; технологічний – забезпечує реалізацію системи через навчальну, науково-дослідницьку, міжнародну та соціально-гуманітарну роботу, відповідні форми й методи підготовки та послідовне проходження ціннісно-мотиваційного, інформаційно-когнітивного й акме-діяльнісного етапів.

6. Досліджено сучасний стан професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. Для комплексного оцінювання її сформованості за визначеними критеріями та відстеження динаміки на констатувальному й контрольному етапах експерименту дібрано відповідний діагностичний інструментарій: методика «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. Бубнової; методика «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір у модифікації А. Реана; анкета «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку» М. Фетискіна; авторська анкета «Ціннісно-мотиваційні орієнтації майбутніх фахівців соціальної сфери щодо роботи з ветеранами війни та членами їх сімей»; тест оцінювання рівня сформованості професійних знань у сфері соціальної роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; картка для самоперевірки рівня засвоєння понятійно-категорійного апарату; дистанційна симуляція інтерв'ю; методика діагностики емпатійних здібностей В. Бойка; методика діагностики комунікативних та організаторських схильностей В. Синявського і Б. Федоришина; тест-

опитувальник компонентів асертивності (ТОКАС) О. Саннікової, О. Саннікова та Н. Подоляк; тест критичного мислення Л. Старкі; методика визначення стану когнітивної гнучкості Я. Швень; опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» В. Моросанової; тест «Стійкість до стресу» в адаптації С. Максименка, Л. Карамушки, Т. Зайчикової; коректурна проба Б. Бурдона; теппінг-тест Є. Ільїна; методика «Рефлексивні вміння (метакогнітивний рівень)» О. Савченко; авторська «Анкета рефлексивної відкритості у професійному середовищі»; чек-лист самооцінки використання ресурсів у майбутній професійній діяльності.

Здійснено констатувальний етап експерименту, у результаті якого встановлено, що загальний рівень готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей є недостатнім. Для більшості респондентів ЕГ і КГ зафіксовано переважання початкового рівня готовності за когнітивним та операційно-діяльнісним критеріями; базового рівня – за ціннісно-мотиваційним та індивідуально-особистісним критеріями; початкового і базового рівнів – за оцінно-рефлексивним критерієм. Достатній та інноваційний рівні представлено незначною кількістю респондентів за всіма визначеними критеріями, що свідчить про необхідність удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

7. Упроваджено й експериментально перевірено ефективність системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Упровадження розробленої системи здійснено на формувальному етапі експерименту, що охоплював три етапи: 1) *ціннісно-мотиваційний етап* було спрямовано на формування професійної мотивації, ціннісного ставлення до майбутньої діяльності та усвідомлення її соціальної значущості; 2) *інформаційно-когнітивний етап* – на засвоєння системи знань про принципи, методи й технології роботи з ветеранами війни та членами їх сімей; 3) *акме-діяльнісний етап* – на формування діагностичних, змістово-процесуальних і проєктувальних умінь і навичок. Формування професійно значущих особистісних якостей та рефлексивних умінь і навичок, що характеризують професійну готовність за індивідуально-особистісним та оцінно-рефлексивним критеріями, забезпечувалося наскрізно на всіх трьох етапах реалізації системи.

Провідними *формами* і *методами* реалізації змісту системи стали: лекції, семінарські й практичні заняття, тренінги, майстер-класи, кейс-сесії, консультації, самостійна робота, навчальна та виробнича практика, наукові конференції, академічна мобільність, стажування, волонтерська та проєктна діяльність, супервізійні й рефлексивні зустрічі; словесні, наочно-демонстраційні, практичні, проблемно-пошукові, дискусійні, інтерактивні, ситуаційні, імітаційно-рольові, проєктні, дослідницькі, інформаційно-

аналітичні, рефлексивні методи, методи контролю, самоконтролю та саморегуляції.

Перевірку ефективності впровадженої системи здійснено шляхом порівняльного аналізу результатів констатувального та контрольного етапів експерименту в експериментальній і контрольній групах. На контрольному етапі експерименту встановлено позитивну динаміку рівнів сформованості професійної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, яка в ЕГ загалом була виразнішою порівняно з КГ.

Так, за ціннісно-мотиваційним критерієм в ЕГ відбулося зменшення частки здобувачів вищої освіти з початковим рівнем на 8,0% (у КГ – на 9,4%) та збільшення частки з інноваційним рівнем на 12,5% (у КГ – на 2,5%). За когнітивним критерієм зафіксовано зниження частки здобувачів вищої освіти із початковим рівнем в ЕГ на 37,5% (у КГ – на 27,3%) та зростання частки з інноваційним рівнем на 16,1% (у КГ – на 5,9%). За операційно-діяльнісним критерієм частка здобувачів вищої освіти з початковим рівнем в ЕГ зменшилася на 40,2% (у КГ – на 32,5%), тоді як з інноваційним рівнем збільшилася на 17,9% (у КГ – на 6,8%). За індивідуально-особистісним критерієм в ЕГ встановлено зменшення частки здобувачів вищої освіти з початковим рівнем на 8,0% (у КГ – на 6,8%) та збільшення частки здобувачів вищої освіти з інноваційним рівнем на 5,4% (у КГ – на 1,7%). За оцінно-рефлексивним критерієм частка здобувачів вищої освіти із початковим рівнем в ЕГ зменшилася на 19,7% (у КГ – на 17,9%), а з інноваційним рівнем зросла на 5,4% (у КГ – на 4,3%).

Найбільш інтенсивну позитивну динаміку в ЕГ виявлено за когнітивним та операційно-діяльнісним критеріями, що характеризувалася суттєвим зменшенням частки здобувачів вищої освіти з початковим і базовим рівнями та збільшенням частки здобувачів з достатнім та інноваційним рівнями професійної готовності до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

Статистичний аналіз із застосуванням точного критерію Фішера – Фрімена – Галтона засвідчив значущі підсумкові відмінності між ЕГ і КГ за ціннісно-мотиваційним ($p = 0,005$), когнітивним ($p = 0,004$) та операційно-діяльнісним ($p = 0,002$) критеріями. Оцінювання сили зв'язку за коефіцієнтом V Крамера показало, що найбільш вираженим зв'язок між належністю до групи та підсумковим рівнем професійної готовності був за операційно-діяльнісним ($V = 0,257$), когнітивним ($V = 0,242$) та ціннісно-мотиваційним ($V = 0,234$) критеріями.

За індивідуально-особистісним та оцінно-рефлексивним критеріями також простежувалася позитивна динаміка показників професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, однак статистично значущих підсумкових відмінностей між ЕГ і КГ не встановлено (відповідно $p = 0,408$; $V = 0,112$ та $p = 0,163$; $V = 0,150$).

У КГ, де професійна підготовка здійснювалася за традиційною системою, також зафіксовано позитивну динаміку показників професійної готовності, однак за більшістю досліджуваних показників її вираженість була меншою порівняно з ЕГ.

Отже, сукупність установлених тенденцій і статистично значущих підсумкових міжгрупових відмінностей за трьома критеріями свідчить на користь ефективності розробленої системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, що узгоджується з гіпотезою дослідження.

Подальші наукові пошуки в межах порушеної проблеми доцільно спрямувати на оновлення змісту освітніх програм відповідно до нових соціальних запитів, розширення практико-орієнтованих і неформальних форм навчання, посилення співпраці закладів вищої освіти з державними установами, громадськими та ветеранськими організаціями, а також дослідження можливостей цифрових технологій і дистанційного навчання в підготовці фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографії

1. **Товстуха О. М.** Modern system of prevention of stress conditions in the military. *Prospective global scientific trends' 2024 : collective monograph*. Book 29, Part 3. Karlsruhe : ScientificWorld-NetAkhatAV, 2024. Chapter 14. https://doi.org/10.30890/2709-2313.2024-29-00-021

Навчальні, методичні посібники

2. Чумак О. О., **Товстуха О. М.** Психодіагностика: навчально-методичний посібник для організації навчальної роботи з курсу психодіагностики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою 053 «Психологія»; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Полтава: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2024. 121 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

3. **Товстуха О. М.** Психолого-педагогічні особливості організації навчального процесу для студентів-прикордонників у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2018. № 8. С. 142 – 150.

4. **Товстуха О. М.** Форми психолого-педагогічної допомоги дітям, які перебувають у травмуючих ситуаціях. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2020. Вип. 7. С. 204 – 210. DOI: 10.12958/2227-2844-2020-7(338)-204-210.

5. **Товстуха О. М.** Психолого-педагогічні умови організації інклюзивного освітнього простору в закладах вищої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 1. Ч. 1. С.250 – 259. https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-1(349)-2-250-259

6. **Товстуха О. М.** Передумови та перспективи впровадження європейських цінностей у навчально-виховний процес закладів вищої освіти України. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Т. 2. С. 152 – 157. https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.2.29

7. **Товстуха О. М.** Забезпечення формування деяких аспектів індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти у ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 6. С. 106 – 110. https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-6(354)-106-110

8. **Товстуха О. М.** Досвід українських закладів вищої освіти щодо реалізації психолого-педагогічного супроводу здобувачів з особливими освітніми потребами. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. № 4. С. 87 – 92. https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-4(358)-87-92

9. **Товстуха О. М.** Психологічні особливості професійного становлення та розвитку особистості фахівців соціально-педагогічної сфери. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2023. № 1. С. 43 – 50. DOI: 10.12958/1817-3764-2023-6-43-50

10. **Товстуха О. М.,** Чумак О. О. Дослідження психологічних особливостей самоактуалізації особистості здобувачів вищої освіти: гендерний аспект. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 2. С. 317 – 322. DOI: 10.31732/2663-2209-2024-74-317-322

11. **Товстуха О. М.**, Чумак О. О. Роль цифрової компетентності у професійному становленні майбутніх психологів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2024. № 4. С. 239 – 244. DOI 10.12958/2227-2844-2024-4(363)-239-244

12. **Товстуха О. М.** Дефінітивний аналіз поняття «професійна підготовка фахівців соціальної сфери». *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2025. № 1. С. 151 – 159. https://doi.org/10.12958/3083-6514-2025-1-151-159

13. **Товстуха О. М.** Історичні аспекти становлення професійної підготовки фахівців соціальної сфери (міжнародний досвід). *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2025. № 1. С. 17 – 22. https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-1-17-22

14. **Товстуха О. М.** Психолого-педагогічна дефініція готовності до професійної діяльності фахівців соціальної сфери. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2025. Вип. 2. С. 161 – 165. https://doi.org/10.24195/2617-6688-2025-2-24

15. **Товстуха О. М.** Аналіз міжнародного досвіду підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їхніх сімей (на прикладі США). *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2025. № 2. С. 35 – 41. https://doi.org/10.12958/3083-6514-2025-2-35-41

16. **Товстуха О. М.** Критерії професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2025. № 2. С. 207 – 210. https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.57.207-210

17. Юрків Я. І., **Товстуха О. М.** Підготовка майбутніх соціальних працівників до організації волонтерської діяльності з вразливими категоріями населення. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2025. № 2. С. 79 – 84. https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-2-13

18. Юрків Я. І., **Товстуха О. М.** Компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. № 5. С. 136 – 143. https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.5.16

19. **Товстуха О. М.** Ветерани війни та члени їхніх сімей як новий виклик сучасної соціальної роботи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2025. № 4. С. 120 – 126. https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-4-120-126

20. Караман О. Л., **Товстуха О. М.** Аксіологізація підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2025. № 1. С. 114 – 119. https://doi.org/10.17721/2616-7786.2025/11-1/14

21. **Товстуха О. М.** Ціле-результативний компонент системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами та членами їх сімей. Ввічливість. Humanitas. 2025. № 6. С. 246 – 251. https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.30

22. **Товстуха О. М.** Досвід формування ціннісно-мотиваційного компонента професійної готовності фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2026. № 2. С. 121 – 127. https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-2-121-127

23. Курило В. С., Мигович І. В., **Товстуха О. М.**, Юрків Я. І.

Компаративний аналіз концептуальних засад та інституційних механізмів емпауерменту ветеранів: міжнародний досвід та українська практика. *Education and Pedagogical Sciences. Освіта та педагогічна наука*. 2026. № 1. С. 163 – 186. https://doi.org/10.12958/2227-2747-2026-1(191)-163-186

24. **Товстуха О. М.** Суб'єкт-суб'єктний компонент системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2026. № 2. С. 142 – 150. https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-2-142-150

25. **Товстуха О.М.** Середовищний компонент системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни. *Наука і освіта*. 2026. № 2. С. 133 – 138. https://doi.org/10.24195/2414-4665-2026-2-16

Статті в міжнародних виданнях, що індексуються в Scopus, Web of Science

26. Pashko T., **Tovstukha O.**, Chernovska L., Serhieieva I., Chumak O. Impact of crisis events on the family and technologies of psychological support to overcome the consequences. *European Journal of Trauma & Dissociation*. 2025. Volume 9, Issue 3. DOI: 10.1016/j.ejtd.2025.100580

27. Nevoenna O., Manchuk V., Lunchenko N., Zelenin V., **Tovstukha O.** Educational psychology of teachers and students in crisis-driven innovation environments. *Revista Eduweb*. Vol. 19. № 4. P. 31 – 49. DOI 10.46502/issn.1856-7576/2025.19.04.3

28. Myronenko T., Dobrovolska L., Hurko O., Styrnik N., **Tovstukha O.** Writing for research publications in digitally enhanced learning environments. *International Journal of Special Education*. 2026. Vol. 41. № 4s. P. 769 – 780. URL: https://internationalsped.com/index.php/ijse/article/view/2963

Статті в зарубіжних і міжнародних виданнях

29. Vdovichena O., Bahunina O., **Tovstukha O.**, Lukiianchuk A., Budko H. Virtual Educational Space and Psychological Problems in a Pandemic. *Journal of Pharmaceutical Research International*. 2021. № 33. P. 274 – 285. DOI: 10.9734/JPRI/2021/v33i50B33450

30. Krasnodemska I., Savitskaya M., Berezan V., **Tovstukha O.**, Rodchenko L. Psychological consequences of warfare for combatants: ways of social reintegration and support in Ukraine. *Amazonia Investiga*, 2023. № 12. P. 78 – 87. https://doi.org/10.34069/AI/2023.70.10.7

31. Mandro L., Borysova S., Lykhodieieva H., Zapotichna M., **Tovstukha O.** Interdisciplinary approach to the development of soft skills in the educational process: integration of knowledge and skills. *Cadernos de Educação Tecnologia e Sociedade*. 2024. № 1. P. 433 – 444. https://doi.org/10.14571/brajets.v17.n1.433-444

32. **Товстуха О. М.** Науково-теоретичне обґрунтування системи підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. *Modern engineering and innovative technologies*. 2025. № 42. С. 32 – 38. https://doi.org/10.30890/2567-5273.2025-42-04-024

Опубліковані праці, що забезпечують апробацію результатів дослідження

33. **Товстуха О. М.** Теоретичний аналіз поняття «психологічна готовність людини до роботи в екстремальних умовах». *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Переяслав, 2020. Вип. 64. С. 203 – 206.

34. **Товстуха О. М.** Поняття готовності військовослужбовців до роботи в особливих умовах. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти*: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції. м. Львів, 15 – 16 вересня 2020 року. Львів: Львівський науковий форум, 2020. С. 66 – 68.

35. **Товстуха О. М.** Проблема соціально-психологічної адаптації жінок до умов військової служби. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 6 International scientific and practical conference*. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021. P. 520 – 525.

36. **Товстуха О. М.** Доцільність використання інформаційних технологій при підготовці фахівців допомогаючих професій. *Information technologies and management in higher education and sciences*: conference proceedings (28 листопада 2022 року). Фергана (Узбекистан) – Рига (Латвія): Baltija Publishing, 2022. С. 191 – 195.

37. **Товстуха О. М.**, Коваль А. І. Роль статево-рольової соціалізації та гендерних стереотипів у формуванні рольових очікувань в контексті сімей військовослужбовців. *Future of science: innovations and perspectives*: The 2nd International scientific and practical conference (December 23 – 25, 2024). SSPG Publish. Sweden, 2024. С. 365 – 371.

38. **Товстуха О. М**., Дяченко В. М. Психологічні особливості когнітивного елементу самосвідомості у представників творчих та не творчих спеціальностей. *Future of science: innovations and perspectives*: The 3rd International scientific and practical conference (January 26 – 28, 2025). SSPG Publish, Sweden, 2025. P. 238 – 245.

39. **Товстуха О. М**., Дяченко В. М. Психологічні особливості самоставлення у здобувачів вищої освіти творчих та не творчих спеціальностей. *Science and technology: challenges, prospects and innovations*: The 6th International scientific and practical conference (January 29 – 31, 2025). CPN Publishing Group, Osaka, 2025. P. 316 – 326.

40. **Товстуха О. М.**, Козюменська Т. М. Психологічні особливості прояву стратегій копінг подолання у здобувачів вищої освіти. *European congress of scientific discovery*: The 2nd International scientific and practical conference (February 3 – 5, 2025). Barca Academy Publishing. Madrid, 2025. P. 253 – 258.

41. **Товстуха О. М.**, Шапка О. В. Кореляційний аналіз психологічних особливостей особистості здобувача вищої освіти та феномену самоактуалізації. *Current trends in scientific research development*: The 7th International scientific and practical conference (February 13 – 15, 2025). BoScience Publisher. Boston, 2025. P. 353 – 361.

42. **Товстуха О. М.**, Шапка О. В. Психологічні особливості самоактуалізації здобувачів вищої освіти. *Current trends in scientific research development*: Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, 2025. P. 346 – 353.

43. **Товстуха О. М.**, Земцов О. Ю. Психологічний супровід військовослужбовців у зоні бойових дій. *Science of XXI Century: Development, Main Theories and Achievements*: Collection of Scientific Papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IX International Scientific and Theoretical Conference (October 31, 2025). The Hague: International Center of Scientific Research, 2025. P. 229 – 236.

44. **Товстуха О. М.,** Земцов О. Ю. Психологічні механізми самопідтримки військовослужбовців у зоні бойових дій. *The driving force of science and trends in its development*: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IX International Scientific and Theoretical Conference (November 7, 2025). Strasbourg: International Center of Scientific Research, 2025. P. 224 – 231.

45. **Товстуха О. М.** Принципи розвивального навчання у підготовці фахівців допомагаючих професій. *Психолого-педагогічні основи розвивального навчання: теорія, практика, перспективи*: збірник наукових праць за матеріалами І Міжнародної науково-практичної конференції ім. Володимира Рєпкіна (Полтава – Лубни, 17 – 18 квітня 2025 р.). Полтава: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2025. С. 106 – 112.

46. **Товстуха О. М.**, Хомкіна Н. Т. Психологічні особливості резильєнтності фахівців соціальної сфери в контексті розвивального навчання. *Психолого-педагогічні основи розвивального навчання: теорія, практика, перспективи*: збірник наукових праць за матеріалами І Міжнародної науково-практичної конференції ім. Володимира Рєпкіна (Полтава – Лубни, 17 – 18 квітня 2025 р.). Полтава: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2025. С. 198 – 203.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

47. **Терновець О. М.** Забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах в умовах антитерористичної операції на сході України. *Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції*: збірник наукових праць. Старобільськ, 2017. С. 185 – 191.

48. **Товстуха О. М.** Особливості переживання синдрому «covid-стрес» здобувачами вищої освіти (практичні рекомендації). *Психологічна допомога в умовах синдрому COVID-стресу*. Вінниця: КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2021. С. 74 – 80.

49. **Товстуха О. М.** Розвиток професійної спрямованості особистості здобувачів вищої освіти. *Гуманітарний корпус:* збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. 2022. Вип. 43. С. 82 – 85.

50. **Товстуха О. М.**, Бугрій І. М. Особливості психологічної допомоги військовослужбовцям, які повернулися з полону та членам їх сімей. *Науковий пошук молодих дослідників*. 2025. № 5. С. 292 – 296.

51. Хомкіна Н. Т., **Товстуха О. М.** Психологічні особливості резильєнтності фахівців соціальної сфери. *Науковий пошук молодих дослідників*. 2025. № 6. С. 341 – 347.

Товстуха О. М. Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Лубни, 2026.

У дисертації на основі міждисциплінарного аналізу наукової літератури обґрунтовано науково-теоретичні та методичні засади системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. Проаналізовано вітчизняний і міжнародний досвід професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей. Схарактеризовано сучасні підходи до організації такої підготовки в закладах вищої освіти України. Узагальнено міжнародні практики підготовки фахівців до роботи з ветеранами й визначено можливості їх адаптації у вітчизняному освітньому просторі.

Обґрунтовано критеріальну базу дослідження професійної готовності, виокремлено її структурні компоненти: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, індивідуально-особистісний та оцінно-рефлексивний. Розроблено й схарактеризовано систему професійної підготовки фахівців

соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей як сукупність узаємопов'язаних компонентів: ціле-результативного, середовищного, суб'єкт-суб'єктного, змістового й технологічного. Перевірено ефективність розробленої системи професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з ветеранами війни та членами їх сімей, визначено подальші перспективи дослідно-експериментальної роботи.

Ключові слова: професійна підготовка, система професійної підготовки, професійна готовність, професійне становлення, освітній процес, соціальна робота, здобувачі вищої освіти, фахівці соціальної сфери, ветерани війни, члени сімей ветеранів війни, реінтеграція ветеранів війни.

Tovstukha O. M. The System of Professional Training of Social Sphere Specialists for Work with War Veterans and Their Family Members. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.05 – Social Pedagogy. – State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University», Lubny, 2026.

Based on an interdisciplinary analysis of scholarly literature, the dissertation substantiates the scientific and theoretical foundations of a system for training social sector professionals to work with war veterans and their family members, as well as the methods and procedures for its implementation. Ukrainian and international experience in professional training for work with war veterans and their family members is analyzed, and contemporary approaches to organizing such training in Ukrainian higher education institutions are characterized. International practices of preparing professionals to work with veterans are summarized, and opportunities for adapting these practices to the Ukrainian educational context are identified. The methodological framework of the research is developed through a combination of scientific approaches that inform the content, organization, and practical implementation of professional training.

The criteria and indicators for assessing professional readiness are substantiated, and its five structural components are identified: value-motivational, cognitive, operational-practical, person-centered, and evaluative-reflective. Four levels of professional readiness are distinguished: initial, basic, sufficient, and innovative. A system for training social sector professionals to work with war veterans and their family members is developed and characterized as comprising five interconnected components: goal-and-outcome, environmental, subject-to-subject interaction, content, and technological.

The developed system is implemented through three successive stages: value-motivational, information-cognitive, and acmeological-activity. Its practical implementation includes the modernization of compulsory and elective educational components, the integration of specialized modules into practical training, and the

involvement of veterans, social service professionals, and representatives of non-governmental organizations in the educational process.

The effectiveness of the developed system was evaluated through a pedagogical experiment involving 240 bachelor's degree students. The findings revealed positive changes in professional readiness, particularly in its cognitive and operational-activity dimensions. Statistically significant differences between the experimental and control groups were established for three criteria of professional readiness: value-motivational, cognitive, and operational-activity. The findings provide evidence supporting the effectiveness of the proposed system and outline directions for its further development and implementation in higher education institutions.

Key words*:* professional training, system of professional training, professional readiness, professional development, educational process, social work, higher education students, social sector professionals, war veterans, family members of war veterans, reintegration of war veterans.